

ผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ต่อการป้องกันภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุในชุมชนตำบลสะวาง
จังหวัดเชียงใหม่: การบูรณาการแนวคิดอนามัยครอบครัวเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต

Effects of the 5-Dimensional Happiness Program on Preventing Depression in
Older Adults in Saluang Sub-district, Chiang Mai Province: Integrating the
Family Health Concept for Mental Health Promotion

ฉัตรศิริ วิภาวิน

Chatsiri Wiphawin

ภาควิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Department of Public Health, Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University

(Received: July 28, 2025; Revised: August 10, 2025; Accepted: August 20, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติในผู้สูงอายุที่มีภาวะเสี่ยงภาวะซึมเศร้า กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุ 163 คน ในพื้นที่ตำบลสะวาง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้การวิจัยแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental research) กลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง (one-group pretest-posttest design) ดำเนินโปรแกรมเป็นเวลา 8 สัปดาห์ เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบประเมินภาวะซึมเศร้า (TGDS-15) แบบประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (WHOQOL-OLD) และแบบประเมินพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ในช่วง 0.80–1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ paired t-test และ Chi-square test

ผลการวิจัยพบว่า หลังเข้าร่วมโปรแกรม คะแนนเฉลี่ยภาวะซึมเศร้ามลดลงจาก 7.8 (S.D. = 2.6) เหลือ 4.1 (S.D. = 2.3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 13.45, p < 0.001$) คะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นจาก 65.2 (S.D. = 7.3) เป็น 75.6 (S.D. = 6.8) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 11.89, p < 0.001$) และคะแนนรวมพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นจาก 18.5 (S.D. = 4.7) เป็น 25.2 (S.D. = 5.1) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 15.76, p < 0.001$) การวิเคราะห์พฤติกรรมสุขภาพจิตรายด้าน พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การนั่งสมาธิเจริญสติ การพูดคุยกับครอบครัวทุกวัน การนอนหลับเพียงพอ และการลดเลิกสูบบุหรี่ ดื่มสุรา สรุปได้ว่า โปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ช่วยลดภาวะซึมเศร้า และส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ภาวะซึมเศร้า, โปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ, ครอบครัว, อนามัยครอบครัว

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding author: Chatsiri Wiphawin, E-mail chatsiri_wip@g.cmru.ac.th)

Abstract

The objective of this study was to evaluate the effects of the Five-Dimension Happiness Program among older adults at risk of depression. The sample comprised 163 older adults residing in Saluang Subdistrict, Chiang Mai Province. This study employed a quasi-experimental, one-group pretest-posttest design. The program was implemented over an eight-week period. Data were collected before and after the intervention using the Thai Geriatric Depression Scale-15 (TGDS-15), the World Health Organization Quality of Life Instrument–Older Adults Module (WHOQOL-OLD), and a mental health-promoting behavior assessment tool, which had a content validity index (IOC) ranging from 0.80 to 1.00. Data were analyzed using paired t-test and Chi-square test.

The results revealed that after participating in the program, the mean depression score significantly decreased from 7.8 (S.D. = 2.6) to 4.1 (S.D. = 2.3) ($t = 13.45, p < .001$). The mean quality of life score significantly increased from 65.2 (S.D. = 7.3) to 75.6 (S.D. = 6.8) ($t = 11.89, p < .001$). The total mean score for mental health-promoting behaviors significantly increased from 18.5 (S.D. = 4.7) to 25.2 (S.D. = 5.1) ($t = 15.76, p < .001$). Analysis of individual dimensions of mental health-promoting behaviors indicated significant improvements in regular exercise, mindfulness meditation, daily communication with family members, sufficient sleep, and reduction or cessation of smoking and alcohol consumption. In conclusion, the Five-Dimension Happiness Program effectively reduced depression and enhanced quality of life and mental health-promoting behaviors among older adults.

Keywords: Older adults, Depression, 5-Dimensional Happiness Program, Family, Family Health

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรครั้งสำคัญ โดยกำลังก้าวเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aging Society) อย่างรวดเร็ว จากข้อมูลพบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 10 ตั้งแต่ปี 2564 และคาดการณ์ว่าในปี 2578 สัดส่วนนี้จะพุ่งสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งประเทศ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2568) ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากความสำเร็จด้านสาธารณสุขที่ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จนี้กลับมามีความท้าทายด้านสุขภาพที่หลากหลายและซับซ้อนโดยเฉพาะปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มผู้สูงอายุโดยมีภาวะซึมเศร้าเป็นหนึ่งในปัญหาที่พบบ่อยและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ (กองกิจการสังคมผู้สูงอายุ, 2560) ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่และอำเภอแมริม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรผู้สูงอายุจำนวนมากและมีวิถีชีวิตที่หลากหลายทั้งในเขตเมืองและชนบท ปัญหาภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุยิ่งเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ข้อมูลจากปี 2566 ระบุว่าจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าสูงถึง 34,692 ราย ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุดในภาคเหนือตอนบน (สื่อออนไลน์ภาคเหนือเพื่อคุณภาพชีวิตของทุกคน, 2567) แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงของปัญหาสุขภาพจิตในพื้นที่นี้ ผู้สูงอายุหลายท่านอาจเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม การสูญเสียคู่ชีวิตหรือเพื่อนฝูง การเจ็บป่วยทางกายเรื้อรัง รวมถึงการขาดการเชื่อมโยงกับชุมชนและครอบครัว ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดภาวะซึมเศร้าได้ง่ายขึ้น งานวิจัยของฉัตรศิริ วิภาวิน และศศิวิภา มณีศิลป์ (2563) ยืนยันว่าผู้สูงอายุมีความต้องการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.02 และยังพบว่าผู้สูงอายุบางส่วนมีปัญหาด้านสุขภาพจิตที่ชัดเจน เช่น ภาวะซึมเศร้า ร้อยละ 36.60 และ ภาวะเครียด ร้อยละ 33.80 ซึ่งปัญหาเหล่านี้

มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการลดลงของคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัจจัยเสี่ยงสูง อาทิ การขาดการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว กิจกรรมทางสังคมที่จำกัด หรือผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงและมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตประจำวัน

นอกจากปัญหาด้านสุขภาพจิตแล้ว ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มติดบ้านและติดเตียง ยังคงเผชิญกับปัญหาด้านสุขภาพกายที่สำคัญ อาทิ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) เช่น โรคหลอดเลือดสมอง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ภาวะสมองเสื่อม และการหกล้ม ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่เพียงส่งผลให้เกิดการสูญเสียสุขภาพ แต่ยังทำให้เกิดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขจำนวนมากในการดูแลรักษาพยาบาล (บุรพ พงศ์พัฒน์โยธิน, 2562) จากความเข้าใจในปัญหาที่กล่าวมา การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลสุขภาพกาย แต่จำเป็นต้องครอบคลุมถึงการส่งเสริมสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตในมิติที่หลากหลายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ซึ่งในบริบทของการดูแลสุขภาพชุมชน แนวคิดอนามัยครอบครัว (Family Health) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญถึงหน้าที่ของครอบครัว ในฐานะหน่วยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกทุกคน (สุธรรม นันทมงคลชัย, 2567)

การดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุควบคู่ไปกับแนวคิดอนามัยครอบครัวจึงได้พัฒนาโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ขึ้นซึ่งประกอบด้วยมิติสำคัญ ได้แก่ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ (เนติยา แจ่มทิม, 2565) โปรแกรมนี้การออกแบบโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งจากครอบครัว อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และชุมชน(พฤทธิ พนาวรรณ และคณะ, 2560) และยังสามารถนำแนวคิดการสร้างสุขให้ผู้สูงอายุจากหลักธรรม 4 ประการของศาสนาพุทธ คือ สุขกาย สุขใจ พละนามัยสมบูรณ์ เพิ่มพูนงานอดิเรก (จิรายุ แก้วกาหลง และกรรณวิษณ์ ช่วยอุปการ, 2566) และแนวคิดในการสร้างความสุขเชิงจิตวิทยาบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ (มนต์ดี ชัยแก้ว, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางด้านอนามัยครอบครัวและหลักการส่งเสริมสุขภาพจิตในระดับชุมชน นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาทางจิตใจที่สมวัยเป็นสิ่งสำคัญ โดยผู้สูงอายุควรได้รับการส่งเสริมให้ฝึกควบคุมอารมณ์ มีสติ และสามารถจัดการปัญหาในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความอดทน มั่นคง เข้าใจผู้อื่น และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้ การฝึกจิตใจให้สงบด้วยการทำสมาธิ หรือสวดมนต์ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการจัดการความเครียดได้ รวมถึงการออกกำลังกายที่ช่วยให้ร่างกายหลังฮอร์โมนเอ็นโดรฟิน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุข คลายเครียด และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น (ดร.นวรรณ สุขสม, 2561; กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย, 2560; กรณ์ทิพย์ ลิมนรรัตน์, 2565) ที่ยืนยันว่าการส่งเสริมกิจกรรมทางกายภาพมีส่วนช่วยในการจัดการความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี และเทคโนโลยีและนวัตกรรมก็เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยดูแลสุขภาพจิตในมิติด้านจิตใจ เช่น แอปพลิเคชันหรืออุปกรณ์ที่ช่วยในการฝึกสมาธิ การเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพจิต การเชื่อมโยงกับกลุ่มสังคมเสมือนจริงเพื่อลดความโดดเดี่ยว และกิจกรรมที่กระตุ้นการทำงานของสมอง ซึ่งงานวิจัยของฉัตรศิริ วิภาวิน และนันทิยา เรื่องคงจันทร์ (2565) กล่าวว่าผู้สูงอายุมีความต้องการเทคโนโลยีเพื่อสุขภาพซึ่งหากปัญหาด้านสุขภาพกายดีขึ้นก็อาจส่งผลดีต่อสุขภาพจิตตามมา เนื่องจากความเจ็บป่วยทางกายมักเป็นสาเหตุหนึ่งของความเครียดและความกังวลในผู้สูงอายุ

จากการทบทวนวรรณกรรมมีงานวิจัยและโครงการด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุหลายรูปแบบในประเทศไทยและต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่เน้นการดำเนินงานเชิงเดี่ยว เช่น การฝึกสมาธิ การออกกำลังกายหรือกิจกรรมสันทนาการ โดยขาดการบูรณาการทั้ง 5 มิติของความสุขอย่างเป็นระบบ และยังไม่ได้นำแนวคิดอนามัยครอบครัวมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการมีส่วนร่วมของ อสม. และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ชนบทภาคเหนือ อีกทั้งหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประสิทธิผลของการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวต่อการป้องกันภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุยังมีจำกัด ดังนั้นการศึกษาประเมินผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ต่อการป้องกันภาวะซึมเศร้าและการส่งเสริมสุขภาพจิตในผู้สูงอายุชุมชนตำบลสะลงง จังหวัดเชียงใหม่ โดยบูรณาการแนวคิดอนามัยครอบครัวและการมีส่วนร่วมของ อสม. และครอบครัว เพื่อเป็นต้นแบบการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติต่อการป้องกันภาวะซึมเศร้าและส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลสะลวง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 ภาพกรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนและหลัง (one-group pretest-posttest design) ซึ่งเหมาะสมสำหรับการศึกษาผลลัพธ์ของโปรแกรม intervention ในกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สูงมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นระยะ และมีการดำเนินงานสุขภาพร่วมกับครอบครัวและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการ สุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อประชากรของแต่ละกลุ่มเพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสถูกเลือกเท่าเทียมกัน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้านที่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เลาะ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 4 ชุมชน จำนวนทั้งหมด 40 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุที่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เลาะ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 4 ชุมชน จำนวนทั้งหมด 163 คน

กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Inclusion Criteria) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้าน

1) เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้ง

อย่างเป็นทางการ

2) อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เลาะอย่างน้อย 6 เดือน

3) มีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยและสามารถให้ข้อมูลได้

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุ

1) อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เลาะอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6 เดือน

2) มีสภาพจิตใจและร่างกายที่สามารถสื่อสารและตอบแบบสอบถามได้

3) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ

กำหนดเกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria) ดังนี้

- 1) ผู้ที่ไม่สามารถสื่อสารได้ เช่น มีความบกพร่องทางการได้ยินหรือการพูดอย่างรุนแรง
  - 2) ผู้ที่ป่วยหนักหรืออยู่ในภาวะเจ็บป่วยที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรือให้ข้อมูลได้
- กลุ่มที่ 3 ครอบครัวของผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยเลือกจากครอบครัวของผู้สูงอายุที่ได้รับการสุ่มเลือกและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ประกอบด้วย

1. เครื่องมือในการดำเนินโปรแกรม

โปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ พัฒนาขึ้นจากแนวคิดสุขภาพองค์รวมและแนวคิดอนามัยครอบครัว ครอบครัว 5 มิติ ได้แก่ 1) สุขสบาย กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย เช่น ออกกำลังกายเบา ๆ การดูแลตนเอง การรับประทานอาหารที่เหมาะสม 2) สุขสนุก กิจกรรมนันทนาการ เช่น เกมเสริมความจำ ดนตรีบำบัด การทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว 3) สุขสง่า การมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน การทำกิจกรรมกลุ่ม 4) สุขสว่าง การให้ความรู้ ผูกคิควิเคราะห์ กิจกรรมเรียนรู้ที่กระตุ้นความจำ 5) สุขสงบ การทำสมาธิ ไหว้พระ สวดมนต์การผ่อนคลายความเครียด

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ใช้ทั้งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ได้แก่

- 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยข้อมูลด้านเพศ อายุ การศึกษา รายได้ ลักษณะครอบครัว และพฤติกรรมสุขภาพจำนวนข้อ 10 ข้อ
- 2) แบบวัดภาวะซึมเศร้า Thai GDS-15 (Geriatric Depression Scale-15) ซึ่งเป็นแบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ พัฒนาโดย Yesavage et al. (1983) และแปลเป็นภาษาไทยโดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นในบริบทประเทศไทย IOC เท่ากับ 0.92 ค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha เท่ากับ 0.82 จำนวนข้อ 15 ข้อ คำตอบเป็น ใช่ หรือ ไม่ใช่ การให้คะแนนคำตอบที่บ่งชี้ภาวะซึมเศร้าให้ 1 คะแนน คำตอบที่ไม่บ่งชี้ให้ 0 คะแนนเกณฑ์การแปลผล 0-4 คะแนนเท่ากับปกติ 5-8 คะแนนเท่ากับมีแนวโน้มซึมเศร้าเล็กน้อย 9-11 คะแนนเท่ากับซึมเศร้าปานกลาง 12-15 คะแนนเท่ากับซึมเศร้ารุนแรง
- 3) แบบวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แบบสอบถาม WHOQOL-OLD พัฒนาโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) และแปลเป็นภาษาไทยโดยคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา IOC เท่ากับ 0.93 และความเชื่อมั่น Cronbach's alpha เท่ากับ 0.88 จำนวนข้อ 24 ข้อ ครอบคลุม 6 ด้านแต่ละด้าน 4 ข้อ ได้แก่ ความสามารถในการทำกิจกรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม การมีส่วนร่วมในชุมชน สุขภาพกาย สุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อม การให้คะแนน Likert scale 5 ระดับ 1 หมายถึงไม่เคย ถึง 5 หมายถึงมากที่สุดเกณฑ์การแปลผลคะแนนรวมสูงบ่งชี้ว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดี
- 4) แบบสอบถามการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต พัฒนาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ IOC เท่ากับ 0.91 และความเชื่อมั่น Cronbach's alpha เท่ากับ 0.85 จำนวนข้อ 20 ข้อ ครอบคลุมพฤติกรรมบวเมื่อเกิดความเครียด เช่น การออกกำลังกาย การนั่งสมาธิ การพูดคุยกับครอบครัว การให้คะแนน Likert scale 5 ระดับ 1 หมายถึงไม่เคย ถึง 5 หมายถึงเป็นประจำ เกณฑ์การแปลผลคะแนนรวมสูงหมายถึงมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี
- 5) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับ อสม. และผู้นำชุมชน เพื่อประเมินบทบาทการมีส่วนร่วมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ IOC เท่ากับ 1.00 จำนวนคำถามหลัก 10 คำถาม เปิดโอกาสให้ผู้ตอบขยายความได้เต็มที่ใช้วิธีการบันทึกคำตอบและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

6) แบบสอบถามความพึงพอใจใช้ประเมินระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุและครอบครัวต่อการดำเนินโปรแกรม ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา IOC เท่ากับ 0.95 และความเชื่อมั่น Cronbach's alpha เท่ากับ 0.87 จำนวนข้อ 15 ข้อ การให้คะแนน Likert scale 5 ระดับ 1 หมายถึงพึงพอใจน้อยที่สุด ถึง 5 หมายถึงพึงพอใจมากที่สุด เกณฑ์การแปลผล ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึงพึงพอใจมากที่สุด 3.51–4.50 หมายถึงพึงพอใจมาก 2.51–3.50 หมายถึงพึงพอใจปานกลาง ต่ำกว่า 2.50 หมายถึงควรปรับปรุง

7) แบบรายงานกิจกรรมของครอบครัวที่มีส่วนร่วม ใช้บันทึกข้อมูลการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินโปรแกรม ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา IOC เท่ากับ 1.00 จำนวนหัวข้อ 8 หัวข้อ เช่น การร่วมออกกำลังกาย การร่วมกิจกรรมนันทนาการ การพูดคุยปรึกษา การดูแลด้านอาหารและสุขภาพ การให้คะแนน บันทึกเป็นมีหรือไม่มีและจำนวนครั้งต่อสัปดาห์ เกณฑ์การแปลผลใช้สรุปเป็นความถี่และร้อยละเพื่อสะท้อนบทบาทของครอบครัว

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลัก ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมการวิจัย

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแนวความคิดการออกแบบโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและแนวคิดอนามัยครอบครัว ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พัฒนาเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินพฤติกรรมสุขภาพจิตและแบบรายงานกิจกรรมครอบครัว ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ได้แก่ รพ.สต. อสม. ผู้นำชุมชนและครอบครัวของผู้สูงอายุจากกลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 163 คน

ระยะที่ 2 ดำเนินการวิจัย

ในระยะนี้เป็นการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ กับกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกไว้ การเก็บข้อมูลก่อนเข้าร่วมโปรแกรม (Pre-test) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างก่อนเริ่มการใช้โปรแกรม โดยใช้แบบสอบถามภาวะซึมเศร้า (GDS-15) แบบประเมินคุณภาพชีวิต (WHOQOL-OLD) และแบบสอบถามพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต การดำเนินกิจกรรมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละช่วง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ เพื่อป้องกันภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ

มิติ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรมหลัก	จำนวน ครั้ง	ระยะเวลา ชม./ครั้ง
สุขสบาย	อสม./ผู้ใหญ่บ้าน (40 คน)	อบรมการคัดกรองสุขภาพ กายบริหารสำหรับ ผู้สูงอายุ โภชนาการเหมาะสมวัย จัดสภาพบ้าน ปลอดภัย	4	2.5
สุขสบาย	ผู้สูงอายุ (163 คน)	ประเมินสุขภาพเบื้องต้น กิจกรรมกายบริหาร อบรมโภชนาการ ปรับสภาพแวดล้อมบ้าน	4	1.5
สุขสนุก	อสม./ผู้ใหญ่บ้าน (40 คน)	อบรมการจัดกิจกรรมนันทนาการ ดนตรีบำบัด เกมเสริมสมอง ศิลปะเพื่อสุขภาพ	4	2.5
สุขสนุก	ผู้สูงอายุ (163 คน)	กิจกรรมนันทนาการ ดนตรีบำบัด เกม เสริมสร้างความจำ ศิลปะสร้างสรรค์	4	1.5
สุขสง่า	อสม./ผู้ใหญ่บ้าน (40 คน)	อบรมการดูแลบุคลิกภาพ การแต่งกาย การ สื่อสารเชิงบวก การสร้างภาพลักษณ์ในสังคม	4	2.5

มิติ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรมหลัก	จำนวน ครั้ง	ระยะเวลา ชม./ครั้ง
สุขสง่า	ผู้สูงอายุ (163 คน)	กิจกรรมดูแลบุคลิกภาพ การแต่งกายตามวัย ฝึกการสื่อสาร เสริมสร้างความมั่นใจ	4	1.5
สุขสว่าง	อสม./ผู้ใหญ่บ้าน (40 คน)	อบรมการเรียนรู้ศาสนา จิตวิญญาณ การ เจริญสติ การภาวนา การสร้างคุณค่าชีวิต	4	2.5
สุขสว่าง	ผู้สูงอายุ (163 คน)	ฝึกสติและสมาธิ การฟังธรรม การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ชีวิต การทำกิจกรรมจิตอาสา	4	1.5
สุขสงบ	อสม./ผู้ใหญ่บ้าน (40 คน)	อบรมการจัดการความเครียด การผ่อนคลาย การนอนหลับอย่างมีคุณภาพ การอยู่ร่วมอย่าง สันติ	4	2.5
สุขสงบ	ผู้สูงอายุ (163 คน)	ฝึกผ่อนคลาย การหายใจเพื่อคลายเครียด เทคนิคการนอนหลับ สร้างสัมพันธภาพใน ครอบครัว	4	1.5

การบันทึกกิจกรรมโดยครอบครัว สมาชิกในครอบครัวที่ดูแลผู้สูงอายุจะรับผิดชอบในการบันทึกกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกับผู้สูงอายุผ่าน แบบรายงานกิจกรรมครอบครัว เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการประเมินผลและสะท้อนการมีส่วนร่วม

การติดตามและสนับสนุนอย่างใกล้ชิด อสม. และทีมวิจัยจะให้การติดตามและให้การสนับสนุนผู้สูงอายุและครอบครัวอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาดำเนินโปรแกรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

ระยะที่ 3 ติดตามผลและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อสิ้นสุดระยะเวลา 8 สัปดาห์ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งด้วยแบบสอบถามชุดเดียวกับที่ใช้ในการเก็บข้อมูลก่อนเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ อสม. และตัวแทนสมาชิกในครอบครัว เพื่อบรรณข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับมุมมองประสบการณ์ และผลกระทบของการดำเนินโปรแกรมทั้งในด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ และบทบาทการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลที่เก็บได้ เช่น ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นอกจากนี้ ยังใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ paired, t-test และ Chi-square test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับภาวะซึมเศร้า คุณภาพชีวิต และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสกัดประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงประสบการณ์ ความคิดเห็นและปัจจัยความสำเร็จของโปรแกรม

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ขออนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่หมายเลขรับรอง IRBCMRU 2025/205.25.03 เพื่อให้มั่นใจว่าการวิจัยดำเนินไปตามหลักจริยธรรมและคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 68.15 มีอายุเฉลี่ย 68.30 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่คือประถมศึกษา ร้อยละ 54.62 ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 47.94 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 45.40 นอกจากนี้ ร้อยละ 74.85 ของกลุ่มตัวอย่างมีโรคประจำตัว เช่น เบาหวานหรือความดันโลหิตสูง และร้อยละ 58.91 เคยรู้สึกเศร้า ว่างเปล่า หรือเบื่อชีวิตในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ (n = 163)

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
- เพศชาย	52	31.95
- เพศหญิง	111	68.15
อายุเฉลี่ย (ปี)	68.30 ± 5.4	-
ระดับการศึกษา		
- ไม่ได้เรียนหนังสือ	38	23.34
- ประถมศึกษา	89	54.62
- มัธยมศึกษา	36	22.14
อาชีพ		
- เกษตรกร	78	47.94
- รับจ้างทั่วไป	49	30.13
- อื่น ๆ (เช่น ดูแลบ้าน, ไม่มีอาชีพ)	36	22.13
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
- น้อยกว่า 3,000 บาท	74	45.40
- 3,001 – 5,000 บาท	57	35.00
- มากกว่า 5,000 บาท	32	19.60
มีโรคประจำตัว (เบาหวาน, ความดันโลหิตสูง ฯลฯ)	122	74.85
เคยรู้สึกเศร้า ว่างเปล่า หรือเบื่อชีวิต	96	58.91

2. ผลของโปรแกรมต่อระดับภาวะซึมเศร้า

ผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติ paired t-test พบว่าคะแนนภาวะซึมเศร้า (GDS-15) ของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 13.45, p < .001$) โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเข้าร่วมโปรแกรมเท่ากับ 7.80 (S.D. = 2.10) ลดลงเหลือ 4.10 (S.D. = 1.90) หลังการเข้าร่วมโปรแกรม แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมสามารถลดระดับภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญและมีความแตกต่างอย่างชัดเจน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติต่อคะแนนภาวะซึมเศร้า (GDS-15) ของผู้สูงอายุ (n = 163)

ตัวแปร	เฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	p-value
ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม	7.80	2.10		
หลังเข้าร่วมโปรแกรม	4.10	1.90	13.45	< .001*

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < .001$

3. ผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

พบว่า ผู้สูงอายุมีคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ($t = 11.89, p < .001$) โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเข้าร่วมโปรแกรมเท่ากับ 65.22 (S.D. = 7.30) และเพิ่มขึ้นเป็น 75.64 (S.D. = 6.80) หลังจบโปรแกรม โดยเฉพาะคะแนนที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต การมีเป้าหมายในชีวิต ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (WHOQOL-OLD) (n = 163)

ตัวแปร	เฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	p-value
ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม	65.22	7.30		
หลังเข้าร่วมโปรแกรม	75.64	6.80	11.89	.001*

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < .001$

4. การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต

พบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน ($p < 0.05$) โดยพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงที่สุดคือ การนั่งสมาธิ/เจริญสติ จากร้อยละ 22.72 เพิ่มขึ้นร้อยละ 63.84 ($\chi^2 = 54.72, p = 0.022$) รองลงมาคือ การออกกำลังกายสม่ำเสมอ จากร้อยละ 38.05 เป็นร้อยละ 72.31 ($\chi^2 = 35.43, p < 0.001$) และ การพูดคุยกับครอบครัวทุกวัน จากร้อยละ 52.65 เป็นร้อยละ 81.63 ($\chi^2 = 31.19, p < 0.001$) นอกจากนี้พฤติกรรม การนอนหลับเพียงพอ และการลดหรือเลิกสูบบุหรี่/ดื่มสุรา ก็เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีค่า χ^2 เท่ากับ 28.96 และ 25.85 ตามลำดับ ($p < 0.001$) แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปรับพฤติกรรมสุขภาพจิตไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ (n = 163)

พฤติกรรมสุขภาพจิต	ก่อนโปรแกรม n (ร้อยละ)	หลังโปรแกรม n (ร้อยละ)	χ^2	p-value
ออกกำลังกายสม่ำเสมอ	62 (38.05)	118 (72.31)	35.43	< 0.001*
นั่งสมาธิ/เจริญสติ	37 (22.72)	104 (63.84)	54.72	0.022*
พูดคุยกับครอบครัวทุกวัน	86 (52.65)	133 (81.63)	31.19	< 0.001*
นอนหลับเพียงพอ	77 (47.44)	124 (76.16)	28.96	< 0.001*
ลด/เลิกสูบบุหรี่/ดื่มสุรา	43 (26.47)	90 (55.25)	25.85	< 0.001*

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

ผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติ paired t-test พบว่า หลังจากที่มีผู้สูงอายุเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ เป็นเวลา 8 สัปดาห์ โดยมีคะแนนรวมของพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 15.76, p < 0.001$) เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบคะแนนรวมพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ (n = 163)

ตัวแปร	คะแนนเฉลี่ยก่อนโปรแกรม (Mean ± SD)	คะแนนเฉลี่ยหลังโปรแกรม (Mean ± SD)	t	p-value
พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต (รวม)	18.5 ± 4.7	25.2 ± 5.1	15.76	< 0.001*

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

5. บทบาทของครอบครัวและอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครอบครัวของผู้สูงอายุและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พบว่าโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติช่วยกระตุ้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุมากขึ้น ทั้งในด้านอารมณ์ ความผูกพัน และกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ขณะเดียวกัน อสม. ยังมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานที่สำคัญในการเชื่อมโยงผู้สูงอายุกับครอบครัวและชุมชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่องและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สารสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวและ อสม.

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นหลักที่พบ	ผลการสัมภาษณ์
ครอบครัวผู้สูงอายุ	การตระหนักรู้และมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกัน	ตอนแรกไม่คิดว่าผู้สูงอายุที่บ้านจะเหงาแต่พอได้เข้าร่วมกิจกรรมรู้เลยว่าเขาต้องการคนคุยต้องการให้สนใจ เราได้ทำอาหารด้วยกัน ดูทีวี พูดคุยมากขึ้นเห็นรอยยิ้มเขาก็บ่อยขึ้น
อสม.	การเชื่อมโยงระหว่างครอบครัวและชุมชน บทบาทในการสนับสนุนกิจกรรม	เราเข้าไปคุยกับลูกหลานบอกเขาว่าผู้สูงอายุต้องการเพื่อน ต้องมีคนให้กำลังใจ เราเป็นเหมือนสะพานเชื่อมให้ครอบครัวเข้ามามีบทบาทมากขึ้นไม่ใช่แค่ให้ยาแต่ช่วยเติมใจด้วย

6. ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ

ผลการประเมินความพึงพอใจพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมในระดับมากถึงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 94.5 ซึ่งสะท้อนว่าโปรแกรมสามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตได้อย่างดี ขณะที่ครอบครัวผู้สูงอายุร้อยละ 91.2 เห็นว่าโปรแกรมช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและทำให้บรรยากาศภายในบ้านดีขึ้น ส่วนอสม. ร้อยละ 89.7 ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ (n=223)

กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (n)	ร้อยละที่พึงพอใจในระดับมาก-มากที่สุด	รายละเอียดเพิ่มเติม
ผู้สูงอายุ	163	94.52	พึงพอใจในด้านกิจกรรมหลากหลาย บรรยากาศดี ได้พูดคุยและมีส่วนร่วม
ครอบครัวผู้สูงอายุ	20	91.24	เห็นว่าโปรแกรมทำให้บรรยากาศในบ้านดีขึ้น สมาชิกในบ้านใกล้ชิดกันมากขึ้น
อสม.	40	89.71	เห็นว่าโปรแกรมมีความเหมาะสมกับชุมชน สนับสนุนการขยายผลในพื้นที่อื่น

การอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติต่อการป้องกันภาวะซึมเศร้าและส่งเสริมสุขภาพจิตในผู้สูงอายุในชุมชนตำบลเสถียร จังหวัดเชียงใหม่ โดยบูรณาการแนวคิดอนามัยครอบครัวและการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และครอบครัว ผลการอภิปรายมีดังนี้

คะแนนภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัจจัยพื้นฐานของผู้สูงอายุ เช่น ความต้องการความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นคงทางจิตใจและการมีคุณค่าในตนเอง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเนติยา แจ่มทิม (2565) ที่พบว่าโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติสามารถลดภาวะซึมเศร้าและเพิ่มความสุขของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญโดยเฉพาะเมื่อกิจกรรมมีการบูรณาการกับวิถีชีวิตและบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ทนงศักดิ์ มุลจินดา และทัศนีย์ พลไชย (2561) ที่กล่าวว่าโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติมาใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกมีพลังทางใจ รู้สึกผูกพันกับเพื่อนร่วมกิจกรรมและมีพฤติกรรมเชิงบวกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งแสดงถึงประสิทธิผลของแนวคิดสุขภาวะองค์รวมในผู้สูงอายุ

หลังการเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นในหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะความรู้สึกมีเป้าหมาย ความสัมพันธ์กับครอบครัว และความพึงพอใจในชีวิต สอดคล้องกับผลวิจัยของ ฉัตรศิริ วิภาวิน และศศิวิภา มณีศิลป์ (2563) ที่ระบุว่าปัจจัยทางจิตใจและสังคมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ โดยการมีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น การได้รับการยอมรับ และการมีบทบาทในสังคมช่วยส่งเสริมความสุขในผู้สูงอายุ แนวทางกิจกรรมในโปรแกรมยังส่งผลต่อมิติทางจิตวิญญาณและความผาสุกทางใจอย่างเด่นชัด สอดคล้องกับ จิรายุ แก้วกาหลง และกรรณวิษณ์ ช่วยอุปการ (2566) ที่เสนอว่าการเสริมสร้างความผาสุกตามหลักพุทธธรรม เช่น การระลึกคุณ การทำสมาธิ หรือการทบทวนความดีในอดีต ช่วยลดความกังวลและเพิ่มคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท

จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด ครอบครัวรายงานว่าบรรยากาศในบ้านดีขึ้น และ อสม. เห็นว่าโปรแกรมมีความเหมาะสมและควรขยายผลต่อไป การที่ครอบครัวและ อสม. มีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เช่น การทำอาหารร่วมกัน การเล่นเกมฝึกสมอง การสนทนาเชิงบวก และการเยี่ยมบ้านรายสัปดาห์ ทำให้เกิดเครือข่ายสนับสนุนที่มั่นคงในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2560) ที่เน้นการดูแลผู้สูงอายุแบบ 3 มิติ โดยครอบครัวและชุมชนเป็นกลไกหลัก และสอดคล้องกับ สุธรรม นันทมงคลชัย (2567) ที่เสนอว่าครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงวัยในระยะยาว

การศึกษานี้ยืนยันว่า โปรแกรมสร้างสุข 5 มิติที่ออกแบบตามแนวคิดอนามัยครอบครัวและบูรณาการสุขภาวะทั้ง 5 มิติ (กาย ใจ ปัญญา สังคม จิตวิญญาณ) สามารถลดภาวะซึมเศร้า เพิ่มคุณภาพชีวิต และสร้าง

ความผาสุกในผู้สูงอายุได้อย่างเป็นระบบ ทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาศักยภาพครอบครัวและ อสม. ให้สามารถทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงวัยในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุในชุมชนผ่านโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและอสม. ทั้งนี้ครอบครัวสามารถใช้กิจกรรมในโปรแกรมลดความเหงาและเสริมความสัมพันธ์ในบ้าน อสม. ใช้แนวทางนี้พัฒนางานเยี่ยมบ้านเชิงจิตสังคมและหน่วยบริการสุขภาพสามารถจัดกิจกรรมเชิงรุกแบบบูรณาการและสามารถขยายผลสู่ชมรมหรือโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรขยายระยะเวลาศึกษาและติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินผลต่อเนื่องของโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ต่อภาวะซึมเศร้าและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระยะ 6 เดือน หรือ 1 ปี
- 2) ควรเพิ่มกลุ่มเปรียบเทียบเพื่อเปรียบเทียบผลของโปรแกรมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมอย่างเป็นระบบช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย
- 3) ควรศึกษาปัจจัยเสริมจากบริบทชุมชน เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นว่ามีผลต่อประสิทธิภาพของโปรแกรมอย่างไรบ้างเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับพื้นที่มากขึ้น

References

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2568). *ข้อมูลสถิติผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2568*. สืบค้นเมื่อ 13 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2569
- กรมสุขภาพจิต. (2551). *คู่มือแบบประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย (WHOQOL-OLD)*. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564*. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2568, จาก https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/m_soc/ewt_dl_link.php?nid=30616
- กองกิจการสังคมผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). *รายงานผลการสำรวจทัศนคติที่มีต่อการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อผู้สูงวัย (ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป)*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กรณทิพย์ สืบสานรัตน์. (2565). *รายงานผลการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายแบบบูรณาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาลัยพยาบาล.
- จิรายุ แก้วกาหลง, และกรณวิชญ์ ช่วยอุปการ. (2566). *แนวทางการเสริมสร้างความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ*. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(6), 67–80.
- ฉัตรศิริ วิภาวิน, และนันทิยา เรืองคงจันทร์. (2565). *การศึกษาความต้องการด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชีเหล็กและสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 23(1), 127–139.
- ฉัตรศิริ วิภาวิน, และศศิวิภา มณีศิลป์. (2563). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนสะลวง-ชีเหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 6(2), 18–27. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/scaj/article/view/227576>

- ทงศักดิ์ มูลจันดา, และทัศน พลไชย. (2561). ผลการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยสุข 5 มิติ โรงเรียนผู้สูงอายุนาผาง ตำบลห้วย ฯ จังหวัดอำนาจเจริญ. *วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิประสงค์*, 2(2), 15–29.
- เนติยา แจ่มทิม. (2565). ประสิทธิภาพของโปรแกรมพัฒนาความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุ ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุพรรณบุรี*, 5(2), 140–150. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2568, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/SNC/article/view/260550>
- บุรพ พงศ์พัฒนโยธิน. (2562). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).
- พฤทธิ พนารวรรณ, สุธิดา พุ่มพวง, และจินตนา นาคประเสริฐ. (2560). *การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวแบบมีส่วนร่วมของครอบครัวในชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มนต์ดี ชัยแก้ว. (2563). *การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ*. สุพรรณบุรี: มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตสุพรรณบุรี.
- สื่อออนไลน์ภาคเหนือเพื่อคุณภาพชีวิตของทุกคน. (2567). *เชียงใหม่ป่วยซึมเศร้าสูงสุดภาคเหนือตอนบน ปี 66 ป่วยแล้ว 3.4 หมื่นราย*. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2568, จาก <https://www.lanner-news.com/news/122045/>
- สุธรรม นันทมงคลชัย. (2567). *ครอบครัวกับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: บริษัท อิมเมจชั่น อาร์ต จำกัด.
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *คู่มือการจัดบริการสุขภาพ 3 มิติ สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.
- Yesavage, J. A., Brink, T. L., Rose, T. L., Lum, O., Huang, V., Adey, M., & Leirer, V. O. (1982). Development and validation of a geriatric depression screening scale: A preliminary report. *Journal of Psychiatric Research*, 17(1), 37–49. [https://doi.org/10.1016/0022-3956\(82\)90033-4](https://doi.org/10.1016/0022-3956(82)90033-4)
- World Health Organization. (2006). *WHOQOL-OLD: Module for the assessment of quality of life in older adults (WHOQOL-OLD Manual)*. Geneva: WHO.